

Priekšlikums Tīkla Kodeksa grozījumiem par balansēšanas rezervju izmaksām

2021. gada 21. janvārī AS "Augstsprieguma tīkls" kopā ar Baltijas pārvades sistēmu operatoriem (turpmāk - PSO) publicēja Baltijas frekvences kontroles bloka koncepciju¹, kas paredz kopīga Baltijas balansēšanas rezervju jaudas tirgus izveidi no 2025. gada februāra. Lai nodrošinātu Baltijas frekvences kontroles bloka darbībai nepieciešamo balansēšanas rezervju pieejamību, saskaņā ar Eiropas Komisijas 2017. gada 2. augusta Regulas (ES) 2017/1485 ar ko izveido elektroenerģijas pārvades sistēmas darbības vadlīnijas (turpmāk - SO GL) prasībām Baltijas PSO jānodrošina pietiekama apjoma balansēšanas rezervju pieejamība, t.sk.

- frekvences noturēšanas rezerves (turpmāk – FCR);
- frekvences atjaunošanas rezerves ar automātisku aktivizāciju (turpmāk – aFRR);
- frekvences atjaunošanas rezerves ar manuālu aktivizāciju (turpmāk – mFRR).

Balansēšanas rezervju izmaksu atgūšana caur pārvades tīkla pakalpojuma tarifu vairs nebūs optimāla - ir nepieciešams pāriet uz uzlabotu izmaksu attiecināšanas modeli, kas precīzāk attiecina izmaksas uz balansēšanas izmaksu izraisītājiem. To var panākt, balansēšanas rezervju uzturēšanas izmaksas attiecinot uz balansēšanas pakalpojuma saņēmējiem (BPS) proporcionāli to portfeļa un radītā nebalansa apjomam. Lai arī tirgus dalībnieki konsultāciju procesā izteica vēlmi šīs izmaksas neattiecināt uz BPS, bet šīs izmaksas iekļaut PSO tarifā, PSO šo ierosinājumu neņem vērā, jo balansēšanas jaudas rezervju izmaksu attiecināšana (vismaz daļēja) uz BPS ir izvēlēts kā reģionāls risinājums visās Baltijas valstīs. Šāda pieeja nodrošinās vienlīdzīgu attieksmi pret visiem tirgus dalībniekiem visā reģionā. Turklāt PSO šo izmaksu mazināšanai 2025.gada nogalē ieviesīs un uzsāks elektroenerģijas uzkrātuvju ekspluatāciju. Attiecināšana uz BPS sniedz iespēju PSO šīs izmaksas attiecināt, tieši neuzkrājot izmaksas vai ienākumus korekcijai nākotnes periodos un attiecīgi neveicot izmaksu pārnesi no viena izmaksu radītāja uz citu laikā. Jāatzīmē, ka arī PSO šīs izmaksas nav zināmas un prognozējamas, jo viss balansēšanas rezervju apjoms tiks iepirkts ikdienas izsolēs un piedāvājumu cena nav paredzama.

Saskaņā ar Komisijas 2017.gada 23.novembra regulas 2017/2195 ar ko izveido elektroenerģijas balansēšanas vadlīnijas (turpmāk – EB GL) 44. panta 3. punktu katrs PSO var izstrādāt priekšlikumu papildu norēķinu mehānismam, kurš ir nodalīts no nebalansa norēķiniem un ar kura palīdzību norēķinās par balansēšanas jaudas iepirkuma izmaksām atbilstīgi šīs sadaļas 5.nodaļai, administratīvajām izmaksām un citām ar balansēšanu saistītajām izmaksām. Papildus norēķinu mehānismu piemēro balansatbildīgajām pusēm (saskaņā ar Latvijas normatīvajos aktos lietoto terminoloģiju - balansēšanas pakalpojuma saņēmējiem). Šādu priekšlikumu apstiprina attiecīgā regulatīvā iestāde (Latvijā - Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija).

Ievērojot minēto, lai šādus norēķinus ieviestu, nepieciešamas izmaiņas Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas 2013.gada 26.jūnija lēmumā Nr.1/4 "Tīkla kodekss

¹ <https://www.ast.lv/lv/events/atjauninats-baltijas-elektroenerģijas-sistemas-slodzes-un-frekvences-kontroles-koncepcijas>

elektroenerģijas nozarē" (turpmāk – Tīkla kodekss), ieviešot jaunu norēķinu veidu – balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksa.

Kopējās balansēšanas jaudas rezervju izmaksas iedalāmas:

- 1) izmaksās par aFRR rezervju nodrošināšanu, kuru nepieciešamais apjoms saskaņā ar Baltijas PSO atbilstoši SO GL 157. pantam izstrādāto nepieciešamo frekvences atjaunošanas rezervju apjoma noteikšanas metodiku atkarīgs no nebalansa apjoma energosistēmā.
- 2) izmaksās par FCR un mFRR rezervju nodrošināšanu, kuru nepieciešamais apjoms atkarīgs no ģenerācijas un patēriņa apjoma energosistēmā un lielākā atslēguma incidenta (N-1) apjoma, saskaņā ar SO GL 153. panta prasībām un saskaņā ar Baltijas PSO atbilstoši SO GL 157. pantam izstrādāto nepieciešamo frekvences atjaunošanas rezervju apjoma noteikšanas metodiku.

Dažāda veida balansēšanas jaudas rezervju izmaksas var attiecināt uz balansēšanas pakalpojumu saņēmējiem atbilstoši to nebalansa apjomam vai portfeļa apjomam. Atkarībā no izmaksu attiecināšanas pieejas var tikt radīta atšķirīga finansiālā ietekme uz balansēšanas pakalpojuma saņēmējiem ar atšķirīgiem portfeļiem. Publisko konsultāciju rezultātā saņemti diametrāli pretēji viedokļi par izmaksu sadalījuma proporciju. Konsultāciju materiālos piedāvātais izmaksu sadalījums tika noteikts fiksēti 50% nebalansam un 50 % portfelim, sadalot proporcijas tehniski tuvu prognozētajām izmaksām pa izmaksu radītājiem, lai mazinātu potenciālās svārstības brīdī, kad PSO uzsāks savu uzkrātuvju ekspluatāciju un attiecīgi nosegs daļu no nepieciešamā jaudas rezervju apjoma (FCR un aFRR). No tirgus dalībniekiem saņemti ieteikumi šo sadalījumu piesaistīt precīzāk izmaksu radītājiem, kur kopējās balansēšanas jaudas rezervju izmaksas atjaunotajā piedāvājumā iedalāmas:

1) izmaksās par aFRR rezervju nodrošināšanu, kuru nepieciešamais apjoms saskaņā ar Baltijas PSO atbilstoši SO GL 157. pantam izstrādāto nepieciešamo frekvences atjaunošanas rezervju apjoma noteikšanas metodiku (<https://www.ast.lv/lv/events/atjauninats-baltijas-elektroenerģijas-sistemas-slodzes-un-frekvenceskontroles-koncepcijas>) atkarīgs no nebalansa apjoma energosistēmā. Šīs izmaksas atbilstoši PSO prognozei nosegtu 42 % no kopējām balansēšanas rezervju izmaksām.

2) izmaksās par FCR un mFRR rezervju nodrošināšanu, kuru nepieciešamais apjoms atkarīgs no ģenerācijas un patēriņa apjoma energosistēmā un lielākā atslēguma incidenta (N-1) apjoma, saskaņā ar SO GL 153. panta prasībām un saskaņā ar Baltijas PSO atbilstoši SO GL 157. pantam izstrādāto nepieciešamo frekvences atjaunošanas rezervju apjoma noteikšanas metodiku. Latvijas zonai (N-1) lielākais incidents ir ģenerācijas bloka atslēgšanās, kas ir lielāks par kādas AC pārvades līnijas atslēgšanos. Atbilstoši PSO prognozei tās nosegtu 58 % no kopējām balansēšanas rezervju izmaksām.

Ņemot vērā, ka prognozētās izmaksas ir tuvu noteiktajam 50/50 sadalījumam un, tā kā ar PSO uzkrātuvju ienākšanu tirgū tiktu praktiski pazaudēta nebalansa sadaļa, lai neveidotu svārstības maksājumos izmaksas vismaz līdz PSO uzkrātuvju darbības beigām piedāvājumā saglabāts dalījums 50/50. Vienlaikus tirgus dalībnieki norādījuši par vēlmi izmaksu aprēķinā neietvert ģenerācijas portfeļi. Tirgus dalībnieku ieteikums, ņemot vērā tirgus dalībnieku identificētos ieguvumus, ir ņemts vērā un portfeļa maksa atjaunotajā piedāvājumā aprēķināta un attiecināta tikai uz BPS patēriņa apjomiem.

Rezervju izmaksu komponentes prognoze

Balansēšanas rezervju uzturēšanas izmaksas būs atkarīgas no tirgus dalībnieku piedāvājumiem izsolēs. Ņemot vērā citu valstu (t.sk. Austrija, Čehija, Vācija, Somija, Zviedrija, Beļģija) rezervju uzturēšanas statistisko tirgus cenu diapazonu un izmantojot 2023. gada statistiskos Latvijas balansēšanas pakalpojumu saņēmēju portfeļa (prognozei izmantots Latvijas BRP kopējais patēriņa apjoms 6 805 GWh) un absolūtās BRP nebalansa enerģijas apjomus (484 909.135 MWh), prognozējams, ka 2025. gadā vidēju jaudas rezervju izmaksu scenārijā (kur kopējās gada izmaksas prognozes sasniedz 40,74 milj.EUR) rezervju izmaksu komponentes prognoze ir sekojoša pieņemot aktuālās prognozes sadalījumu:

- 1) Nebalansa komponente: 42.07 EUR/MWh
- 2) Portfeļa apjoma komponente: 3.00 EUR/MWh

Šī prognoze ir indikatīva nesaistoša prognoze. Faktiskā komponentes vērtība mainīsies atkarībā no tirgus dalībnieku piedāvājumiem izsolēs, kā arī atkarībā no portfeļa un nebalansa apjomu izmaiņām. No publiskās konsultācijas dalībniekiem iesniegtajiem priekšlikumiem veiktas izmaiņas Tīkla kodeksā elektroenerģijas nozarē (ETK) priekšlikumam, paredzot izmaksu komponentes nofiksēt vismaz 2 mēnešiem uz priekšu ar iespēju korigēt tās atbilstoši faktiskajām izmaksām un tādejādi harmonizējot šo principu ar Igauniju.

Tā kā balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksas ieviešana elektroenerģijas tirgotājiem var radīt nepieciešamību pārskatīt noslēgto elektroenerģijas tirdzniecības līgumu nosacījumus, šādu līgumu nosacījumu pārskatīšanu var vienkāršot un veicināt atbilstoši speciāli grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā. Ievērojot minēto, kā arī nepieciešamību sniegt iespēju balansēšanas pakalpojuma saņēmējiem pienācīgi sagatavoties sagaidāmajām izmaiņām, balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksas ieviešanai nosakāms pārejas periods, t.i. PSO uzsāks balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksas piemērošanu, sākot ar 2025.gada 1.jūliju. Publisko konsultāciju rezultātā saņemti ieteikumi atlikt vēl tālāk piemērošanas termiņu, tomēr ņemot vērā, ka piedāvātais risinājums ETK jau paredz pārejas periodu, kur BPS jau būs iespēja redzēt faktisko izmaksu apmērus, lai tās plānotu AST savā priekšlikumā nemaina ieviešanas datumu. Garāka pārejas perioda ieviešana saistāma ar iespējamu pārvades sistēmas pakalpojuma tarifa pārskatīšanu.

Saskaņā ar EB GL 44. panta 3. punktu katrs pārvades sistēmas operators var izstrādāt priekšlikumu papildu norēķinu mehānismam ar balansēšanas procesa nodrošināšanai saistīto administratīvo izmaksu segšanai. Ņemot vērā pieaugošās administratīvās izmaksas un ievērojot minēto, Tīkla kodeksa grozījumu projektā paredzēts, ka administrēšanas maksā ietver arī jaudas rezervju nodrošināšanas administratīvās izmaksas. Šīs izmaksas veidotu PSO attiecināmās personāla un informācijas sistēmu izmaksas, kā arī PSO elektroenerģijas uzkrātuvju fiksētās uzturēšanas izmaksas, t.i. tās PSO uzkrātuvju uzturēšanas izmaksas, kuras nemainās atkarībā no uzkrātuvju izmantošanas. PSO uzkrātuves pēc tās nodošanas ekspluatācijā tiks izmantotas, lai nodrošinātu daļu no nepieciešamajām balansēšanas jaudas rezervēm, tādejādi samazinot Latvijas balansēšanas pakalpojuma sniedzējiem attiecināmo balansēšanas jaudas rezervju nodrošināšanas izmaksu daļu. Tās uzkrātuvju uzturēšanas izmaksas, kas mainīsies atkarībā to izmantošanas jaudas tirgū, administrēšanas maksā iekļautas netiks. Detalizēts PSO pastāvīgo izmaksu komponentes aprēķins tiks iekļauts PSO izstrādātajos uzkrātuvju ekspluatācijas noteikumos, kas izstrādāti saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus likuma Pārejas noteikumu 103. punktu. No tirgus dalībniekiem saņemtajās atsauksmēs

redzama vēlme jau ETK nofiksēt detaļas, tomēr AST ieskatā modelis, kur AST izstrādās un publicēs metodiku - iekļaujot un identificējot visas savas izmaksas, kas izriet no sniegtajiem pakalpojumiem BPS, kas attiecīgi tiktu ietveras administrēšanas maksas noteikšanā. Metodika būs publiska sniedzot tirgus dalībniekiem nepieciešamo caurredzamību. Metodikas izstrādē AST ņems vērā Elektroenerģijas tirgus likumā noteiktos ierobežojumus izmaksu attiecināšanai.

Papildus, ņemot vērā balansēšanas jaudas rezervju nodrošināšanas izmaksu apmēru, ir pamats Tīkla kodeksā ietvertu regulējumu par saistību izpildes nodrošinājumu nebalansa norēķinos attiecināt arī uz maksājumiem par balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksu. No tirgus dalībniekiem publisko konsultāciju rezultātā saņemti aicinājumi neietvert balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksu nodrošinājuma aprēķinā, bet ievērojot, ka plānoto grozījumu rezultātā BPS saistību apmērs pret PSO pieaugs, kā arī, ņemot vērā AST kā publiskas personas kapitālsabiedrības pienākumu maksimāli efektīvi pārvaldīt iespējamus finanšu riskus, t.i. savu lēmumu pieņemšanā rīkoties kā kārtīgam un rūpīgam saimniekam, AST grozījumu ETK redakcijā izvēlējies risinājumu, kas novērš tūlītēju, nokontrolējamu PSO zaudējumu rašanos. Līdz ar to tirgus dalībnieku priekšlikumu iestrāde ETK grozījumu redakcijā nav veikta. Lai risinātu potenciālo ietekmi uz tirgus dalībniekiem, AST ir uzsācis darbu pie iespējamu alternatīvu risinājumu AST risku pārvaldīšanai un saistību izpildes nodrošinājuma pieauguma samazinājumam.

Pamatojoties uz Publisko konsultāciju rezultātiem AS "Augstsprieguma tīkls" iesniedz Regulatoram sekojošus priekšlikumus Tīkla Kodeksa grozījumus:

1. Izdarīt Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas 2013.gada 26.jūnijā lēmumā Nr.1/4 "Tīkla kodekss" (Latvijas Vēstnesis, 2013, 126.nr. (4932)) šādus grozījumus:

1.1. izteikt šā tīkla kodeksa 90.²⁵ punktu šādā redakcijā:

"90.²⁵ Pārvades sistēmas operators administrē balansēšanas regulēšanas pakalpojumu tirgu, kā arī nebalansa norēķinus. Par procesu administrēšanu balansēšanas pakalpojumu saņēmējs maksā pārvades sistēmas operatoram administrēšanas maksu, kura sastāv no pārvades sistēmas operatora ar balansēšanas regulēšanas pakalpojumu tirgus administrēšanu un nebalansa norēķinu veikšanu saistītajām personāla un informācijas sistēmu izmaksām, kā arī AST pārvaldīto elektroenerģijas uzkrātuvju pastāvīgajām (fiksētajām) uzturēšanas izmaksām. Administrēšanas maksu un metodiku tās noteikšanai un balansēšanas pakalpojumu saņēmēja maksājumu aprēķinam pārvades sistēmas operators publicē savā tīmekļvietnē. ";

1.2. izteikt šā kodeksa "90.²⁶ punktu šādā redakcijā:

"90.²⁶ Pārvades sistēmas operators, lai nodrošinātu maksājumus par balansēšanas pakalpojumu, balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanu un administrēšanu, pieprasa balansēšanas pakalpojuma saņēmējam nodrošināt savas līgumsaistības."

1.3. papildināt ar 4.¹ nodaļu šādā redakcijā:

4.¹4. Balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksa

90.⁴⁰ Ar balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksu balansēšanas pakalpojuma saņēmējs sedz pārvades sistēmas operatora radušās izmaksas par balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanu, kas iepirkta saskaņā ar Baltijas balansēšanas jaudas tirgus noteikumiem, kas izstrādāti atbilstoši Regulas 2195/2017 33. panta 1. punktam un 38. panta 1. punktam, un ar balansēšanas administrēšanu saistītās izmaksas.

90.⁴¹ Balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksu norēķinu periodā pārvades sistēmas operators aprēķina atbilstoši proporcionāli iepriekšējā norēķinu perioda absolūtajam patērētajam elektroenerģijas daudzumam nebalansa apgabalā un balansēšanas pakalpojuma sniedzēja iepriekšējā norēķinu perioda radītajam absolūtajam nebalansam:

$$M_{R,n} = E_{fT,n} * C_{RT1} + E_{imT,n} * C_{RT2}$$

$M_{R,n}$ – balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas maksa balansēšanas pakalpojuma saņēmējam norēķinu periodā (EUR);

n – konkrētais balansēšanas pakalpojuma saņēmējs;

T – rezervju uzturēšanas periods, kas vienāds ar norēķinu periodu;

$E_{fT,n}$ – noteikta balansēšanas pakalpojuma saņēmēja n tā nebalansa apgabalā absolūtais patērētais elektroenerģijas daudzums, norēķinu periodā T (MWh);

$E_{imT,n}$ – balansēšanas pakalpojuma saņēmēja absolūtais nebalanss norēķinu periodā T (MWh);

C_{RT1} – uz balansēšanas pakalpojuma saņēmēja nebalansa apgabalā patērētās elektroenerģijas daudzumu attiecināmā rezervju uzturēšanas cena norēķinu periodā T (EUR/MWh)

C_{RT2} – uz balansēšanas pakalpojuma saņēmēja absolūto nebalansu attiecināmā rezervju uzturēšanas cena rezervju norēķinu periodā T (EUR/MWh)

90.⁴² Rezervju uzturēšanas cenu norēķinu periodā T aprēķina šādi:

$$C_{RT1} = \frac{M_{RT}}{2 * E_{fT,n}}$$

$$C_{RT2} = \frac{M_{RT}}{2 * E_{imT}}$$

M_{RT} – balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas kopējo izmaksu prognoze norēķinu periodā T (EUR), kas ietver korekciju par uzkrāto vai neatgūto balansēšanas jaudas rezervju uzturēšanas izmaksu apjomu par iepriekšējiem norēķinu periodiem;

$E_{fT,n}$ – visu balansēšanas pakalpojuma saņēmēju sistēmā faktiski patērētās elektroenerģijas absolūtā apjoma prognoze, norēķinu periodā T (MWh).

E_{imT} – visu balansēšanas pakalpojuma saņēmēju absolūtā nebalansa prognoze norēķinu periodā T (MWh).

90.⁴³ Aprēķinātās rezervju uzturēšanas cenas norēķinu periodam pārvades sistēmas operators ne vēlāk kā divus mēnešus pirms piemērojamā norēķinu perioda publicē savā tīmekļvietnē vai norāda tīmekļvietni, kur informācija pieejama.

2. Lēmums stājas spēkā 2025.gada 1.jūlijā.